

Asia: VN/27681/2025

Lausuntopyyntö sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetun lain kehittämistarpeiden arviomuistiosta

Lausunnonantajan lausunto

Kommenttinne arviomuistion luvusta 5 (Valvontalain 1 luku Yleiset säännökset)

-

Kommenttinne arviomuistion luvusta 6 (Valvontalain 2 luku Palveluntuottajaa ja toimintaa koskevat edellytykset)

-

Kommenttinne arviomuistion luvusta 7 (Valvontalain 3 luku Palveluntuottajien ja palveluyksiköiden rekisteröinti)

-

Kommenttinne arviomuistion luvusta 8 (Valvontalain 4 luku Omavalvonta)

-

Kommenttinne arviomuistion luvusta 9 (Valvontalain 5 luku Viranomaisvalvonta)

-

Kommenttinne arviomuistion luvusta 10 (Valvontalain 7 luku Erinäiset säännökset)

-

Kommenttinne arviomuistion luvusta 11 (Valvontalain 8 luku Voimaantulo)

-

Kommenttinne arviomuistion luvusta 12 (Erinäiset kysymykset)

-

Muut kommenttinne arviomuistiosta

Vanhusasiavaltuutettu on itsenäinen ja riippumaton viranomainen, jonka lakisääteisenä tehtävänä on edistää ikääntyneiden ihmisten asemaa ja heidän oikeuksiensa toteutumista. Vanhusasiavaltuutettu tarkastelee arviomuistiota siitä näkökulmasta miten esitetyt asiat vaikuttavat ikääntyneisiin.

Suomessa on Tilastokeskuksen mukaan yli 1,3 miljoonaa yli 65-vuotiasta. Heistä 75 vuotta täyttäneitä on noin 670 000 ja yli 90-vuotiaita yli 60 000. Iäkkäiden ihmisten osuus väestöstä on suuri ja kasvaa edelleen.

Lausuttavana olevan arviomuistion tavoitteena on kuvata ja arvioida valvontalain keskeisiä hyötyjä ja kuormittavuustekijöitä, valvontalain sääntelyn, rekisteröinnin toiminnallisen kehittämisen sekä valvontalakiin tehtyjen muutosten toimivuutta ja vaikutuksia sekä valvontalain mahdollisia muutos-, kehittämis- ja täydennystarpeita.

Vanhusasiavaltuutettu pitää tarpeellisena, että sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetun lain kehittämistarpeita arvioidaan. Lakia ja sen soveltamista arvioitaessa on tärkeää ottaa huomioon sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja tarvitsevien iäkkäiden asema. Vanhusasiavaltuutettu saa jatkuvasti yhteydenottoja iäkkäiltä ja heidän läheisiltään vaikeuksista saada hoivapalveluja ja muita sosiaali- ja terveyspalveluja sekä palvelujen laadusta.

Toimiva omavalvonta ja valvontaviranomaisten riittävät resurssit ovat tärkeitä

Iäkkäiden hoivapalveluiden saatavuus on heikentynyt edelleen viime vuosien aikana. Kotihoidon asiakasmäärät ovat vähentyneet, vaikka iäkkäiden määrä on kasvanut. Samaan aikaan myös ympärivuorokautisen hoivan saatavuutta on heikennetty. Palveluiden saaminen on entistä vaikeampaa. Kotihoidon ja ympärivuorokautisen hoidon asiakkaat ovat aikaisempaa heikommassa kunnossa palveluihin päästessään. (Aaltonen ym. 2025.)

Kotihoidon ja ympärivuorokautisen hoivan piirissä on toimintakyvyltään hyvin hauraita iäkkäitä, jotka tarvitsevat päivittäisissä arjen toiminnoissa muiden apua eivätkä usein kykene puolustamaan omia oikeuksiaan. Samaan aikaan ympärivuorokautisessa palveluasumisessa on aikaisempaa vähemmän henkilöstöä asukasta kohden. Kotihoidossa puolestaan työntekijät ovat pitkään raportoineet siitä, ettei käyntiaika tahdo riittää iäkkään henkilön tarvitseman hoidon ja avun tarjoamiseen. Tässä tilanteessa omavalvonnan korostaminen ja sen suunnitelmallinen edistäminen on tärkeää. Myös äkillisesti muuttuviin tilanteisiin on pystyttävä vastaamaan asiakas- ja potilasturvallisuuden vaarantumatta. Asiakkaiden terveydentilassa voi tapahtua nopeastikin muutoksia ja työntekijöiden sairauspoissaolot vaativat sijaisjärjestelyjä viipymättä.

Teknologiasta haetaan säästöjä iäkkäiden käyttämissä sosiaali- ja terveyspalveluissa, mikä tarkoittaa muun muassa sitä, että etänä toteutettavat kotihoidon käynnit ovat lisääntyneet voimakkaasti. Myös erilaisia etänä toteutettavia palvelumuotoja on kyettävä valvomaan.

Alkuvuodesta on tullut esiin vanhusten hoivaan liittyviä epäkohtia, jotka ovat johtaneet jopa iäkkäiden kuolemiin. Rajoitustoimien käytössä ympärivuorokautisessa palveluasumisessa on ollut toistuvia ja vakavia ongelmia. Julkisuuteen on noussut kuolemantapaus, jossa iäkäs hoivakodin asukas oli ollut sidottuna tuoliin ja kuristunut. Poliisi tutkii myös tapausta, jossa vanhus kuoli hälytettyään turvarannekkeella apua 11 kertaa. Nämä esimerkit osoittavat, että omavalvonta ei ole toteutunut tai ainakaan se ei ole ollut riittävää asiakkaiden turvallisuuden kannalta. Omavalvontasuunnitelmaan pitää olla tarkasti määriteltynä valvottavat asiat ja valvonnan vastuun jakautuminen ja valvonnan käytännön toteuttamisen tavat.

On tärkeää, että omavalvonnassa tarkennetaan sitä, mitä pitää valvoa, ja mikä on eri tahojen kuten lähiesihenkilöiden vastuu ja millainen on koko henkilökunnan vastuu. Omavalvonnan ohella on iäkkäiden kannalta se, että turvataan valvontaviranomaisille riittävät resurssit tehdä tarkastuksia.

lääkkäiden palveluiden turvallisuus varmistetaan johtamisella siten, että palvelut tukevat asiakkaiden hyvinvointia ja toimintakykyä sekä työntekijöiden osaaminen on riittävää, he voivat työssään hyvin ja heillä on valmiuksia puuttua havaitsemiinsa hoidon epäkohtiin. Samoin tarvitaan rohkaisua ja psykologista turvallisuutta johdolta ja työyhteisöltä, jotta yksittäinen työntekijä rohkenee ottaa epäkohdat puheeksi. Tarpeen ovat myös selkeät rakenteet, miten epäkohtailmoituksia käsitellään ja miten niiden avulla käytännössä kyetään puuttumaan hoidon epäkohtiin.

Myös kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvia iäkkäitä ihmisiä on hoivapalveluiden piirissä. On varmistettava siitä, että omavalvonnassa otetaan huomioon kielellisten oikeuksien toteutuminen.

lääkkäiden asema omais- ja perhehoidossa

Muistiossa kuvattu toimeksiantoinen perhehoito koskee myös iäkkäitä ihmisiä. Perhehoito on vähitellen yleistymässä ikääntyneiden ihmisten hoivan järjestämisen tapana, joskaan se ei voi korvata nykyisiä palvelumuotoja. Perhehoidon on havaittu soveltuvan erityisesti ikääntyneille, joilla on lieviä muistiongelmia tai jotka kokevat olonsa heikoksi tai epävarmaksi, mutta eivät vielä tarvitse ympärivuorokautista valvontaa tai apua. Perhehoitoa toteutetaan myös kiertävänä tai osavuorokautisena palveluna iäkkään omassa kodissa. Perhehoidossa on iäkkäitä, joilla kognitiiviset kyvyt ovat alentuneet, eikä heillä läheskään aina ole keinoja kertoa kohtaamistaan epäkohdista. Perhehoidon valvonta kaipaa selkeyttämistä ja yhdenmukaistamista ja siihen pitäisi kiinnittää palvelumuodon yleistyessä erityistä huomiota.

Lyhytaikaisen ympärivuorokautisen palveluasumisen hoidon yksiköiden valvonnassa on otettava huomioon omaishoitoperheiden näkökulma. Vain noin puolet omaishoitosopimuksen tehneistä omaishoitajista käyttää lakisääteistä vapaapäiväoikeuttaan. Vapaiden pitämättä jättämiseen on useita syitä, muun muassa lyhytaikaishoitopaikkojen vähyys tai niiden huono soveltuvuus omaishoidettavalle. (Ilmarinen 2024.) Palveluita on kehitettävä vastaamaan omaishoitoperheiden tarpeisiin ja tässä valvonta on keskeisessä roolissa.

Virkola Elisa
Vanhusasiavaltuutettu